

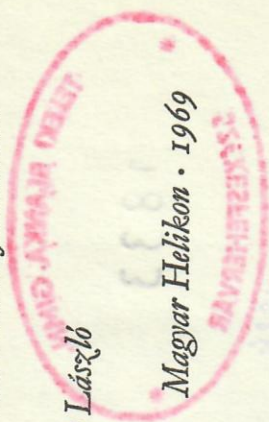
Henrik Ibsen

NÓRA

Dráma három felvonásban

Fordította Németh László

Magyar Helikon • 1969

Kényelmesen és tisztesen, de nem túl költségesen berendezett szoba. Egy ajtó a háttér jobb felén az előszobába, egy másik balra, Helmer dolgozószobájába vezet. A kettő között zongora. Baloldalt, a fal közepén, ajtó, előrébb ablak. Az ablak közelében kerek asztal, mellette karosszékek meg egy kisebb divány. Jobboldalt, kicsit bátrább, ajtó, s ugyanannál a falnál az előtér felé fajanszkálya, néhány karosszéke, elől hintaszék. A kálya és az oldalajtó közt kis asztal, a falon rézmetszetek. Egy állványon porcelánnemű s apró iparművészeti tárgyak. Egy kis könyvszekrényben díszkötésű könyvek. A padlón szőnyeg, a kályhában tűz. Téli nap. Az előszobából csöngetés; kevéssel utóbb hallani, amint ajtót nyitnak. Nóra jókedvűen dúdolván jön be a szobába. Kabát van rajta, egész csomó pakkot hoz, s ezeket a jobb oldali asztalra rakosgatja. Az előszobába vivő ajtót nyitva hagyja maga mögött, kinn egy bordárt látni, aki egy karácsonyfát és kosarat hoz, s átadja az ajtót nyitó szobalánynak.

Nóra Dugja el jól a karácsonyfát, Helén. A gyerekek meg ne lássák, csak este, amikor feldíszítetjük. (A bordár-hoz, erszényét kivéve) Mennyi is?...

Hordár Ötven öre.

Nóra Itt van egy korona. Nem, csak tartsa meg az egészet. (A bordár megköszöni, elmegy. Nóra betsükeja az ajtót, s mialatt a kabátját leveszi, még mindig jókedvűen kuncog. Egy zacskót húz ki a zsebéből, néhány mandulás csókot meg-eszik, aztán óvatosan odamegy az ura ajtajához, hallga-tózik) Igen, itthon van. (Megint dúdol, közben a jobb oldali asztalhoz megy)

Helmer (a szobájából) Az én pacsirtám az, aki odakinn dúdolgat?

Nóra (a csomagok bogainak a kibontásával foglalatoskodik) Igen, ő.

Helmer Az én mókusom neszez ott?

Nóra Ó!

Helmer Mikor jött haza a mókuska?

Nóra Épp most. (A zacskót a zsebébe dugja, s megtörli a száját) Gyere ki csak, Torvald, látnod kell, mi mindent vásá-roltam.

Helmer Kérlek, ne zavarj. *(Kicsit később kinyitja az ajtót, betekint, a kezében toll)* Azt mondd, vásároltál. Ezt mind? Kinn volt a kis prédamadár, s elherdált egy csomó pénzt.

Nóra De hiszen idén igazán kirúghatunk egy kicsit a hámból, Torvald. Ez az első karácsony, amikor nem kell takarékoskodnunk.

Helmer De nem is pazarolhatunk ám, tudod-e?

Nóra De Torvald, egy kicsit még pazarolhatunk is, igaz? Csak egy egész icipicit. Most már nagy fizetést kapsz majd, és sok-sok pénzt fogsz keresni végre.

Helmer Igen, újévtől, de egy teljes negyedév, amíg a járandóságom esedékessé válik.

Nóra Eh, mit; addig kölcsönt is vehetünk fel.

Helmer Nóra! *(Odalép hozzá, s megfogja tréfásan a fülét)* A könynyelműség megint kibújt belőled? Tegyük fel, hogy ma fölveszek ezer koronát, te karácsony hetében elherdálod, újév után meg egy tetőcserép talál a fejemre esni, s én ott fekszem...

Nóra *(kezeit az ura szájára teszi)* Fúj, ne beszélj ilyen csúnyaságokat.

Helmer De tegyük föl, hogy valami ilyesmi történik... akkor...

Nóra Ha valami ilyesmi történik, egészen mindegy, van-e pénzem vagy nincs.

Helmer Igen, de az emberek, akiktől a kölcsönt kértem.

Nóra Azok? Ki törődik velük? Hisz azok idegenek.

Helmer Nóra, Nóra, te csak asszony maradsz! De komolyan; hisz tudod, hogy gondolkozom én ebben a tekintetben. Csak semmi adósság! Soha kölcsönt! Valami kényszeredett, valami csúnya lopakodik az otthonba, amely kölcsönre-adósságra épül. Mi ketten mindmáig derekasan kitartottunk, s abban a kurta kis időben, ami még hátra van, ki is fogunk tartani.

Nóra *(a kályba felé megy)* Ahogy akarod, Torvald.

Helmer *(követi)* Úgy, úgy, a kis pacsirtának nem kell lelógatni a szárnyát. Mi az, a mókus ott áll s duzzog? *(Magasba tartja a tárcáját)* Nóra, mit gondolsz, mi ez itt nálam?

Nóra *(gyorsan megfordul)* Pénz!

Helmer Ide nézz. *(Néhány bankót nyújt oda neki)* Uramisten, tudom én azt, hogy karácsonytájt a háztartás sokat megemészt.

Nóra *(számolja)* Tíz-húsz-harminc-negyven. Köszönöm, köszönöm, Torvald; ezzel jó ideig megleszek.

Helmer Bizony, meg is kell lenned.

Nóra Meg is leszek. De gyere ide, meg kell mutatnom, mi mindent vásároltam. És olyan olcsón! Nézd, Ivarnak itt az új ruha és ez a kard, Bobnak ló meg trombita. Itt meg Emmynek egy baba és babaágy; csak olyan egyszerű, de úgyis egykettőre széttröngölja. Itt meg ruhaanyag, kendő a lányoknak; az öreg Anne-Marie többet érdemelne.

Helmer S ez mi itt, ebben a csomagban?

Nóra *(fölkiált)* Nem, Torvald, ezt csak este szabad látnod!

Helmer Vagy úgy. De mondd csak, te kis pazar, magadra gondoltál-e?

Nóra Phű, magamra? Nekem nincs semmire szükségem.

Helmer Dehogyanisnem. Mondj valami olcsót, amihez kedved volna.

Nóra Nem, igazán nem is tudom. Hanem ide hallgass, Torvald...

Helmer Nos?

Nóra *(a férje gombjain matat; anélkül, hogy fölnézne rá)* Ha akarsz valamit adni, akkor épp adhatnál... adhatnál...

Helmer No, ki vele...

Nóra *(sietve)* Adhatnál pénzt, Torvald. Csak amennyit úgy hiszed, nélkülözhetsz; én meg valamelyik nap veszek rajt valamit.

Helmer No de, Nóra...

Nóra De igen, tedd meg, kedves Torvald, olyan szépen kér-

lek. A pénzt szép arany papírban a fára akasztanám. Nem lenne mulatságos?

Helmer Hogy hívják azt a madarat, amely folyton szórja a pénzt?

Nóra Igen, igen a prédamadár. Tudom már. De csináljunk csak úgy, ahogy mondom, Torvald. Így legalább lesz időm meggondolni, mire van legnagyobb szükségem. Hát nem okos dolog ez? Mi?

Helmer *(mosolyogva)* Hogyne; ha a pénzt, amit adok, csakugyan meg tudnád őrizni. Ha csakugyan vennél magadnak valamit belőle. De így elmegy a háztartásra, ilyen-olyan haszontalanságra, s én megint kirukkolhatok.

Nóra De, Torvald...

Helmer Ne is tagadd, kedves kis Nórá. *(Karját dereka köré fonja)* A prédamadár édes madár, de nagyon sok pénz kell neki. Hihetetlen, mibe kerül a prédamadár-tartás.

Nóra Fúj, hogy mondhat szívesen? Én igazán mindent megspórolok, amit csak tudok.

Helmer *(nevet)* Ez a helyes szó. Amit csak tudsz. De nem tudsz semmit.

Nóra *(dúdol, és csendes elégedettséggel mosolyog)* Hm, nem is képzeled, Torvald, mennyi kiadásunk van nekünk pacsirtáknak és mókuskoknak.

Helmer Különös kis teremtes vagy te. Egészen olyan, mint apád volt. Folyton abban sűrögsz, honnét teremthetnél pénzt; de mihelyt megvan, kifolyik az ujjaid közt; sose tudod, mire is prédáltad. Nos – úgy kell elfogadni, amilyen vagy. A véredben van. Igen, igen, igen, az ilyen öröklődik, Nóra.

Nóra Bár örököltém volna egyet-mást papa tulajdonságai-ból, azt kívánnám.

Helmer Én meg nem is kívánom, hogy más légy; légy te csak olyan, amilyen vagy, édes kis pacsirtám. Hanem ide hallgass; eszembe jutott valami. Te olyan... olyan, hogy is mondjam, gyanúsak látszol ma.

Nóra Igazán?

Helmer De az ám. Nézz a szemem közé.

Nóra *(ránéz)* Nos?

Helmer Nem csinált a kis pákosztos egy kis kiruccanást a városban?

Nóra Nem, hogy is jut eszedbe?

Helmer Csakugyan nem kukkantott be a kis pákosztos a cukrászdába?

Nóra Nem, biztosítlak, Torvald.

Helmer Nem csipegetett egy kis befőttet?

Nóra Nem, egyáltalán.

Helmer Egy-két szem mandulás csókot nem rágcsált?

Nóra Nem, Torvald, igazán, biztosítlak.

Helmer Na, na, na; ez persze tréfa csak...

Nóra *(a jobb oldali asztalhoz megy)* Hogy is jutna eszembe elledre tenni.

Helmer Na, tudom én azt; azután meg szavadat is adtad... *(Hozzálép)* Hát csak tartsd meg a kis karácsonyi titkaidat, drága Nórá. Estére, amikor a karácsonyfát meggyújtjuk, úgy gondolom, majd csak világra kerülnek.

Nóra Gondoltál rá, hogy Rank doktort meghívd?

Helmer Nem. De nem is kell, magától értetődik, hogy velünk ebédel. Különben ha délelőtt benéz, meghívhatom. Bort rendeltem már, a javából. Nem is hiszed, Nóra, mennyire örülök ennek az estének.

Nóra Én is. S hogy örülnek majd a gyerekek, Torvald.

Helmer Mégiscsak nagyszerű elgondolni, hogy az ember egy biztos, szolid állást kapott, megvan a szép kis jövedelme. Ugye, nagy élvezet ezt elgondolni?

Nóra Ó, csodálatos.

Helmer Emlékszel tavaly karácsonyra? Előtte három egész héten át minden este jóval éjfél utánig bezárkóztál, a díszeket készítetted a karácsonyfára meg a többi pompás holmit meglepetésül nekünk. Hű, az volt a legunalmasabb időszak az életemnek.

Nóra Én egyáltalán nem unatkoztam.
 Helmer *(mosolyogva)* Hanem elég gyengén sült el a dolog.
 Nóra Jaj, már megint ezzel ingerelsz. Mit tehetek én róla, hogy a macska bejött, s mindent diribdarabra tépett.
 Helmer Nem, te igazán nem tehetél róla, szegény kis Nórá. Benned megvolt a legjobb akarat, hogy örömet szerezzenekünk, és ez a fő. De azért mégis jó, hogy azok a szűkös idők elmúltak.
 Nóra Igen, ez csakugyan csoda jó.
 Helmer Most nem kell itt ülnöm és unatkoznom; neked sem kell az édes kis szemedet s a finom kezecskéd gyötörnöd.
 Nóra *(tapsol)* Ugye, nem kell többé, Torvald. Ah, milyen csoda jó hallani. *(Karon fogja az urát)* Most elmondom, mit gondoltam, hogy kéne berendezkednünk.
Az előszobában csöngetnek.
 Eh, csöngetnek. *(Egy kis rendet csinál a szobában.)* Biztos jön valaki. Milyen bosszantó.
 Helmer Látogatóknak – el ne felejtsd – nem vagyok itthon.
 Szobalány *(a bejárati ajtónál)* Asszonyom, egy idegen hölgy van itt.
 Nóra Jó, vedd be.
 Szobalány *(Helmerhez)* A doktor is épp akkor jött.
 Helmer Egyenest énhozzám ment be?
 Szobalány Igen.
Helmer bemegy a szobájába. A lány bevezeti Lindénét, aki útirubában van, s utánakukkant
 Lindéné *(kissé babozva)* Jó napot, Nóra.
 Nóra *(bizonytalanul)* Jó napot!
 Lindéné Nyilván nem ismeresz meg.
 Nóra Nem is tudom, de igen, mintha... *(Kitörve)* Micsoda, Krisztina! Igazán te vagy?

Lindéné Én.
 Nóra Krisztina, s én meg sem ismertelek. De hát hogyan is... *(Halkabban)* Hanem megváltoztál, Krisztina!
 Lindéné Bizony meg, kilenc... tíz hosszú év alatt...
 Nóra Olyan rég nem láttuk egymást? Igaz... az utolsó nyolc év olyan boldogságban telt el... S most feljöttél a városba? Megtetted télidőn ezt a hosszú utazást. Derék dolog...
 Lindéné Ma reggel jöttem a gőzhajóval.
 Nóra Egy kis karácsonyi szórakozásra, természetesen. Jaj, de pompás. No, majd szórakozunk is! Hanem vedd le már a kabátodat. Csak nem fázol? *(Segít neki)* Így ni. Most ide ülünk szép kényelmesen a kályhához. Nem, a karosszékbe! A hintaszékbe majd én ülök. *(Megfogja a kezét)* Na, most már megint a régi az arcod, csak első pillantásra... Egy kicsit sápadtabb lettél, Krisztina... és valamivel tán soványabb.
 Lindéné És sokkal, de sokkal öregebb, Nóra.
 Nóra Igen, egy kicsit tán öregebb is. Egyáltalán nem sokkal. *(Hirtelen elakad, komolyan)* De én meggondolatlan teremtés, itt ülök s fecsegek. Édes, jó Krisztina, meg tudsz bocsátani nekem?
 Lindéné Mire gondolsz, Nóra?
 Nóra *(halkan)* Szegény Krisztina, hiszen te özvegy lettél közben.
 Lindéné Igen, három éve.
 Nóra Pedig tudtam, olvastam az újságokban. Akkoriban, hidd el, gyakran gondoltam rá, Krisztinám, hogy írok neked; de mindig elhalasztottam, s mindig közbejött valami.
 Lindéné Kedves Nóra, ezt nagyon is megértem.
 Nóra Nem, ez csúnya dolog volt tőlem, Krisztina. S te szegény, mi mindenben mehetél át. Az urad nem hagyott semmit, amiből megélhettél volna?
 Lindéné Nem.

Nóra Gyereket sem?
 Lindéné Nem.
 Nóra Szóval, egyáltalán semmit?
 Lindéné Még gondot, nélkülözést sem, hogy legyen mivel foglalkoznom.
 Nóra *(bitetlenkedve néz rá)* De hát hogy történhetett ez, Krisztina?
 Lindéné *(mélabúsan mosolyog, s megsimogatja Nóra haját)* Megesik néha, Nórá.
 Nóra Így, egész egyedül. Milyen iszonyú nehéz lehetett! Nekem három szép gyerekem van. Most nem láthatod őket, sétálni mentek a dadával. Hanem most mindent el kell ám mondanod.
 Lindéné Nem, nem, nem, beszélj inkább te.
 Nóra Nem, neked kell kezdened. Ma nem akarok önző lenni. Ma csak a te dolgoddal akarok törődni. Egyet azonban mégis mondhatok. Tudod, milyen nagy boldogság ért minket a napokban?
 Lindéné Nem, ugyan mi?
 Nóra Képzeld el, az uram a Részvénybank igazgatója lett!
 Lindéné Az urad? Micsoda szerencse!
 Nóra Igen, mérhetetlen. Az ügyvédkedés keresetnek olyan bizonytalan, főként ha az ember nem akar csak szép, tiszta ügyekkel foglalkozni. S Torvald természetesen mindig ezt akarta; s ebben teljesen egyetértek vele. Képzelheted, hogy örülünk! Már újévkor be kell lépnie a bankba; nagy fizetése lesz, meg még jutalékot is kap. Ezután egész másképpen élhetünk, mint eddig... ahogy akarjuk, egészen úgy. Milyen könnyűnek, boldognak érzem magamat, Krisztina! Igen, mégiscsak szép dolog, ha az embernek jó sok pénze van, s nincsenek gondjai. Nem igaz?
 Lindéné Igen, minden bizonnyal szép, ha az embernek megvan a szükséges.
 Nóra Nem, nemcsak a szükséges, hanem sok, jó sok pénz.

Lindéné *(mosolyog)* Nóra, Nóra, te még mindig nem okosodtál meg. Iskolás korunkban is nagy tékozló voltál.
 Nóra *(csendesen nevet)* Igen, Torvald is ezt mondja. *(Megfenyegeti az újjával)* De „Nóra, Nóra” nem olyan hóbortos ám, mint ti hiszitek. Igazán nem úgy ment sorunk, hogy pazarolhattam volna. Mindkettőnknek dolgoznunk kellett.
 Lindéné Neked is?
 Nóra Igen, apróságok, kézimunka, kötés, hímzés s más ilyesmi *(odavetődleg)*, meg egyéb is. Hisz tudod, hogy amikor összeházasodtunk, Torvald kilépett az állami szolgálatból. A hivatalában nem volt remény az előmenetelre, márpedig neki több pénzt kellett keresnie, mint addig. Hanem az első évben szörnyen túlerőltette magát. Képzelheted, mindenféle mellékfoglalkozást vállalt, s későn-korán dolgoznia kellett. De nem bírta, halálos beteg lett. Az orvosok kijelentették, hogy délre kell mennie.
 Lindéné Igen, és egy egész évet töltöttetek Olaszországban.
 Nóra Úgy bizony. Nem volt könnyű eljutnunk, gondolhatod. Ivar éppen akkor született. De persze el kellett jutnunk. Ó, milyen csodaszép utazás volt! És megmentette Torvald életét. Csak nagy pénzbe került, Krisztina.
 Lindéné Azt el tudom képzelni.
 Nóra Ezerkétszáz tallér. Négyezer-nyolcszáz korona. Szép pénz – hallod-e?
 Lindéné Igen; ilyen esetben nagy szerencse, ha megvan.
 Nóra Igen, meg kell mondanom, hogy papától kaptuk.
 Lindéné Vagy úgy. Az apád, úgy hiszem, épp akkoriban halt meg.
 Nóra Igen, Krisztina, épp akkor. Képzeld el, nem mehettem le hozzá még ápolni sem. Itt voltam, s nap mint nap vártam, hogy a kis Ivar világra jöjjön. Aztán itt volt az én szegény nagy beteg Torvaldom, azt is ápolni. Ked-

ves, jószágos pap! Sosem láttam őt többé. Ez volt a legkeservesebb, ami a férjhezmenetelem óta ért.

Lindéné Tudom, nagyon ragaszkodtál hozzá. Szóval elutaztatok Olaszországba.

Nóra Igen, akkor már volt pénzünk. S az orvosok sürgettek. Így hát egy hónap múlva elutaztunk.

Lindéné S az urad teljesen gyógyultan jött haza?

Nóra Makkegészségesen.

Lindéné No és a doktor?

Nóra Miféle doktor?

Lindéné A lány mintha azt mondta volna, hogy az az úr, aki velem egy időben jött, a doktor.

Nóra Igen, Rank doktor; de ő nem beteglátogatóba jön; ő a mi legközelebbi barátunk, legalább egyszer naponta benéz hozzánk. Nem, Torvald azóta sosem volt beteg. A gyerekek is erősek, egészségesek, meg én is. *(Felszökik, tapsol)* Istenem, Istenem, Krisztina, mégiscsak csuda jó dolog élni, boldognak lenni! Hanem ez igazán undorító tőlem – folyton csak a magam dolgairól beszélek. *(Leül egy zsámolyra, szorosan Krisztina mellé, karját térdére teszi)* Nem szabad haragudnod rám! Mondd, csakugyan igaz, hogy nem szeretted az uradat? Akkor mért mentél hozzá?

Lindéné Akkor még élt anyám; ágyban fekvő beteg volt, gyámoltalan. Aztán itt volt a két öcsém, azokról is gondoskodnom kellett. Úgy éreztem, felelőtlen dolog visszautasítanom.

Nóra Igen, igen, ebben igazad lehet. Akkoriban gazdag is volt?

Lindéné Egészen jómódú, úgy hiszem. De az üzletei bizonytalannak. Amikor meghalt, az egész szétesett, nem maradt utána semmi sem.

Nóra Akkor hát...?

Lindéné Magamnak kellett kívágnom magam csip-csup üzletekkel, egy kis leckeadással, s ami még akadt. Az utolsó

három évem szinte egyetlen, szünet nélküli munkanap volt. Ennek most vége, Nóra. Az én öreg anyámnak nincs többé szüksége rám – elment. S a fiúknak sincs, állásban vannak, gondoskodhatnak magukról.

Nóra Milyen megkönnyebbülés lehet ez neked...

Lindéné Te, nem is. Csak elmondhatatlanul üres minden. Semmi, amiért éljek. *(Nyugtalanul földől)* Ezért nem bírtam ki tovább ott, abban a kis zugban. Itt mégiscsak könnyebb lesz találni valamit, ami leköti az embert, elfoglalja a gondolatait. Csak szerencsém lenne, hogy állást kaphatnék, valami irodai munkát...

Nóra De Krisztina, az olyan megerőltető, s te már most is olyan agyondolgozottnak látszol. Sokkal jobb volna, ha fürdőre mehetnél.

Lindéné *(az ablakhoz megy)* Nekem nincs papám, Nóra – aki útiköltséget adjon.

Nóra Jaj, ne haragudj.

Lindéné *(feléje fordul)* Te ne haragudj, kedves Nóra. Az ilyenféle helyzetben, mint az enyém, az a legrosszabb, hogy oly sok keserűséget halmoz fel az ember lelkében. Nincs miért dolgoznunk, és mégis sürgőldödnünk kell. Élni végre is muszáj. Az ember közben önzővé válik. Amikor sorsotok szerencsés fordulatról beszéltél... hiszed-e, Nóra... nem is annyira miattad, mint magamért örültem.

Nóra Hogyan? Ó, értelek, azt gondold, Torvald tehetne érted tán valamit?

Lindéné Igen, magamban ezt gondoltam.

Nóra Kell is tennie, Krisztina. Bízd csak rám. Olyan finoman beadom neki... kitalálok valami behízelgő dolgot, ami megtetszik neki. Igazán olyan szívesen lennék a szolgálatodra.

Lindéné Milyen szép, Nóra, hogy így szíveden viseled a sorso-mat. Annál szebb, hisz oly keveset tudsz az élet terhé-ről, nehézségeiről.

Nóra Én?... Én tudok keveset?...

Lindéné *(mosolyogva)* No, Uramisten, az a kis kézimunka s más efféle. Gyermekek vagy, Nóra.

Nóra *(fölveti a fejét, s föl-le jár a szobában)* Ezt nem szabad ilyen fölényesen mondanod.

Lindéné Nem?

Nóra Te is olyan vagy, mint a többiek. Mind azt hiszitek, hogy én semmi igazán komoly dologra nem vagyok való...

Lindéné Na, na.

Nóra ... hogy még nem is próbáltam semmit ebben a keserves világban.

Lindéné Kedves Nóra, de hiszen most beszélted el minden hányattatásodat.

Nóra Phú, ez csak a vacakja. *(Halkan)* A nagyot nem mondtam el.

Lindéné Miféle nagyot? Mire gondolsz?

Nóra Te is lenézel engem, Krisztina. Pedig nem kéne... Büszke vagy rá, hogy anyádért olyan keményen és sokáig dolgoztál.

Lindéné Én, egész biztos, hogy senkit le nem nézek. De ha arra gondolok, hogy anyám életének utolsó idejét megadott gondtalanná tennem, akkor igaz, hogy büszke vagyok meg örülök is.

Nóra És akkor is, ha arra gondolsz, amit az öcsédért tettél.

Lindéné S azt hiszem, ehhez jogom van.

Nóra Én is azt hiszem. De most ide hallgass, Krisztina. Nekem is van valamim, amire büszke lehetek, aminek örülhetek.

Lindéné Ebben nem kételkedem. De hogy érted ezt?

Nóra *(balkabban)* Képzeld el, Torvald meghallhatná! A világ minden kincséért sem szabad... senkinek sem szabad tudnia, Krisztina, rajtad kívül.

Lindéné De hát miről van szó?

Nóra Gyere csak ide. *(Lebúzza őt maga mellé a díványra)* Hát

igen, te... van valami, amire én is büszke lehetek, aminek én is örülhetek. Torvald életét én mentettem meg!

Lindéné Megmentetted? – De hát hogy mentetted meg?

Nóra Beszéltem az olaszországi utunkról. Ha le nem jut, Torvald nem lábol ki a bajból.

Lindéné Na igen, apádtól megkaptátok a szükséges pénzt.

Nóra *(mosolyog)* Igen, ezt hiszi Torvald és mindenki más, de...

Lindéné De?...

Nóra Papa nem adott egy fillért sem, én teremtettem elő a pénzt.

Lindéné Te? Az egész nagy összeget?

Nóra Ezerkétszáz tallért, négyezer-nyolcszáz koronát. Ehhez mit szólsz?

Lindéné De hát Nóra, hogy volt ez lehetséges? Sorsjátékon nyertél?

Nóra *(megvetéssel)* Sorsjátékon? *(Fúj egyet)* Nagy művészet volna!

Lindéné De hát honnét szerezted?

Nóra *(dudorászik és titokzatosan mosolyog)* Hm, tralala!

Lindéné Mert hisz kölcsön nem kaphattad.

Nóra Úgy? Mért nem?

Lindéné Egy asszony férje beleegyezése nélkül nem vehet fel kölcsönt.

Nóra *(bátraveti a fejét)* És ha olyan asszony az, akinek van egy kis üzleti érzéke... asszony, aki egy picit okosan is tud viselkedni, akkor?...

Lindéné De Nóra, én semmit sem értek az egészből.

Nóra Nem is kell. Egyáltalán nem is mondtam, hogy kölcsön vettem a pénzt. Más módon is hozzájuthattam. *(Hátraveti magát a díványon)* Szerezhettem valamelyik tisztelőmtől. Ha valaki olyan vonzó külsejű, mint én...

Lindéné Bolond vagy.

Nóra Most biztos mérhetetlenül kíváncsi vagy, Krisztina.

Lindéné Hallod-e, kedves Nórám! Nem követtél el te valami meggondolatlanságot?

Nóra *(kiegyenesedik ültében)* Meggondolatlanság a férjünk életét megmenteni?

Lindéné A tudta nélkül – úgy hiszem az.

Nóra De hiszen éppen neki nem volt szabad semmit sem tudnia! Istenem, hát nem érted! Még azt sem volt szabad tudnia, milyen veszélyes a baja. Az orvosok hozzám jöttek, nekem mondták el, hogy az élete veszélyben van; más nem mentheti meg, csak a déli tartózkodás. Azt hiszed, hogy én nem próbáltam meg becsapni előbb? Beszéltem neki, milyen szép volna, ha mint más fiatal asszonyok, én is külföldre utazhatnék; sírva könnyörögtem, azt mondtam, legyen szíves, gondoljon az állapotomra, belátóbb lehetne, hallgasson rám; aztán arra céloztam, hogy vehetne föl kölcsönt. De erre majdnem dühbe jött. Azt mondta, könnyelmű vagyok, s az ő kötelessége, hogy mint férj, ne engedjen a hóbortjaimnak és szeszélyeimnek – azt hiszem, így nevezte. Igen, igen, gondoltam én, téged azonban meg kell menteni; így történt, hogy megtaláltam a módját.

Lindéné S apádtól nem tudta meg, hogy a pénz nem tőle jött?
Nóra Soha. Papa épp azokban a napokban halt meg. Eredetileg arra gondoltam, hogy beavatom a dologba, s megkérem, ne áruljon el semmit. De olyan nagy betegen feküdt, sajnos nem volt szükség már rá.

Lindéné Azóta sem vallottad be az uradnak?

Nóra Az isten szerelmére, hogy gondolsz olyat! Ő, aki olyan szigorú ebben a tekintetben! És azonkívül... Torvald az ő férfias önérzetével... milyen kínos és megalázó lenne tudnia, hogy tartozik valamivel nekem. Ez egészen megváltoztatná a viszonyunkat; a mi szép, boldog otthonunk nem az lenne többé, ami most.

Lindéné És sohasem akarod elmondani neki?

Nóra *(elgondolkozik, félig mosolyogva)* Igen... egyszer tán...

évek múlva, amikor már nem leszek többé olyan csinos, mint most. Nem szabad nevetned rajta! Úgy értem persze: ha Torvald nem fog már annyira szeretni; ha nem talál többé örömet benne, hogy táncolok, maskarába öltözöm, szavalok neki. Akkor jó lesz, ha van valami tartalékban.... *(Kötörve)* Hülyeség, hülyeség! Az az idő nem jön el soha. Na, mit szólsz az én nagy titkomhoz, Krisztina? Ugye, hogy azért én is csak érek valamit? Ez a dolog különben, elhiheted, jó csomó gondot szerzett nekem. Igazán nem volt könnyű a kötelezettségeimnek időben megfelelnem. Közölnöm kell veled, hogy az üzleti életben van valami, amit negyedévi kamatnak neveznek, meg valami, amit törlesztésnek. S ezeket mindig olyan szörnyű nehéz előteremteni. Itt is, ott is, ahol épp lehetett, el kellett... tudod... spórolnom valamit. A háztartási pénzből nem bírtam többet félretenni; hisz Torvaldnak jól kellett élnie. A gyermekeket sem járathattam szegényesen; amit ők kaptak, úgy éreztem, rájuk kell fordítanom. Az édes, drága kicsinyek.

Lindéné Ezek szerint hát, szegény Nórám, a saját szükségleteidre került sor?

Nóra Igen, természetes. Hisz én voltam az, akinél legkönnyebb volt. Valahányszor Torvald új ruhára vagy valami ilyesmire pénzt adott, sohasem használtam föl többet a felénél; mindig a legsilányabb és legolcsóbb anyagokat vettem, isteni szerencse, hogy minden olyan jól áll nekem, Torvald észre sem vette. De néha nehezemre esett; mert mégiscsak szép dolog finoman öltözöködni. Nem igaz?

Lindéné No, persze.

Nóra Na meg aztán voltak más bevételeim is. A múlt télen olyan szerencsém volt, hogy egy nagy csomó másolást kaptam. Bezárkóztam, s ott ültem és írtam minden este, be a késő éjszakába. Ó, néha olyan, de olyan fá-

radt voltam. De mégis szörnyen mulatságos volt, ott ülni ilyesformán a munka mellett, s keresni a pénzt. Szinte mintha férfi lettem volna...

Lindéné És mennyit fizethettél ki így?

Nóra Hát azt olyan pontosan nem tudnám megmondani. Az ilyen számadásokban, tudod, nagyon nehéz rendet tartani. Én csak annyit tudok, hogy amit össze tudtam kaparni, mindent kifizettem. Néha már azt sem tudtam, mihez fogjak. *(Mosolyog)* Akkor ide ültem, s elképzeltem, hogy egy gazdag öregúr belém szeretett...

Lindéné Mit! Miféle úr?

Nóra Eh, számárság!... Meghalt, föltörték a végrendeletét, abban nagy betűkkel az állt: „Minden pénzemet a szeretetre méltó Helmer Nóra asszonynak kell haladéktalanul készpénzben kifizetni.”

Lindéné De kedves Nórámm... miféle úr volt ez?

Nóra Szentisten, hát nem érted? Az az öregúr egyáltalán nem létezett; valaki, akit gondolatban újra és újra magam elé idéztem, amikor a pénzszerzésre már nem találtam módot. De most már mit törődöm én vele, maradjon, ahol van, az unalmas vénembere; nem törődöm már sem vele, sem a végrendeletével, nincs több gondom. *(Fölugrik)* Jaj, Istenem, de szép is, ha elgondolom, Krisztina. Gondtalan! Hogy gondtalan lehetek, egészen gondtalan; játszhatok, rakoncátlankodhatok a gyerekekkel; az otthonunk szép, csinos lehet, minden úgy, ahogy Torvald kedveli! Gondold el, nemsokára itt a tavasz nagy, kék levegőegével. Tán egy kis utazást is tehetünk. Megint megláthatom a tengert. Ó, igen, igen... mégiscsak csodálatos élni és boldognak lenni!

Az előszobából csengőszó

Lindéné *(fölemelkedik. Csöngetnek)* A legjobb tán, ha megyek.

Nóra Nem, maradj; ide biztos nem jön senki; Torvaldhoz jönnek.

Szobalány *(az előszobaajtóban)* Bocsánat, asszonyom – egy úr van itt, aki az ügyvéd úrral akar beszélni.

Nóra Talán a bankigazgató úrral?

Szobalány Igen, a bankigazgató úrral; de minthogy a doktor benn van, nem tudtam...

Nóra Ki az az úr?

Krogstad *(az előszobaajtóban)* Én vagyok, asszonyom.

Lindéné *(meghökken, összerезgen, s az ablak felé fordul)*

Nóra *(egy lépést tesz felé, halkan, izgatottan)* Maga? Mi ez? Mit akar maga az urammal?

Krogstad Bankügyek – bizonyos mértékig. Van egy kis állásom a Részvénybankban, s most úgy hallom, az ura a főnökünk lesz.

Nóra Úgy is van.

Krogstad Csupán száraz üzleti ügyek, semmi más, asszonyom.

Nóra Akkor legyen olyan szíves, menjen be az irodájtón. *(Közömbösen köszönti, közben becsukja az előszobaajtót; majd odamegy, s a kályhatüzet nézi)*

Lindéné Nóra... ki volt ez az ember?

Nóra Krogstad ügyvéd.

Lindéné Tehát csakugyan ő?

Nóra Ismered ezt az embert?

Lindéné Ismertem – jó néhány éve. Egy időben ügyvédbojtár volt a vidékünkön.

Nóra Igen, az.

Lindéné Mennyire megváltozott.

Nóra Elég szerencsétlenül nősült.

Lindéné De most már özvegy.

Nóra S van egy csomó gyereke. Így ni; már ég. *(Becsukja a kálybaajtót, s félretolja a bintaszéket)*

Lindéné Állítólag gyanús üzletekkel foglalkozik.

Nóra Igen? Az könnyen meglehet; egyáltalán nem tudom.
De ne gondoljunk most az üzletekre; olyan unalmas.

Rank doktor jön Helmer szobájából

Rank *(még az ajtóban)* Nem, nem, hallod-e, nem akarok zavarni. Inkább átmegyek kicsit a feleségedhez. *(Beteszi az ajtót, észreveszi Lindénét)* Bocsánat, itt is csak zavarok.

Nóra Nem, egyáltalán nem. *(Bemutatja)* Rank doktor, Lindéné.

Rank Vagy úgy. Ezt a nevet gyakran hallani ebben a házban. Jövet, úgy hiszem, ön mellett haladtam el a lépcsőn.

Lindéné Igen; nagyon lassan jövök föl; nemigen bírom.

Rank Á, tán valami kis belső baj?

Lindéné Voltaképp inkább kimerültség.

Rank Semmi más? Akkor bizonyára azért jött föl a városba, hogy a vendégeskedésben egy kicsit kipihenje magát?

Lindéné Azért jöttem, hogy munkát keressek.

Rank Ez valami kipróbált szer a kimerültség ellen?

Lindéné Az embernek élni kell, doktor úr.

Rank Igen, általános vélemény, hogy kell.

Nóra És tudja mit, Rank doktor, maga is élni akar.

Rank Igaz, valóban akarok. Akármilyen nyomorult vagyok, mégis itt akarok maradni, s kínlódni akarok, amíg lehet. Minden betegem ugyanezt akarja. S ugyanígy a morális betegek. Épp ebben a pillanatban van benn Helmernél egy ilyen erkölcsi kórháztöltelék.

Lindéné *(tompán)* Ah!

Nóra Kire gondol?

Rank Erre a Krogstad ügyvédre, maga nem ismeri; jelleme gyökeréig beteg, asszonyom. Mégis, mint valami nagy fontosságú dologról, rögtön arról kezdett beszélni, hogy neki élnie kell.

Nóra Úgy? Mit akar Torvaldtól?

Rank Igazán nem tudom; csak azt hallottam, a Részvénybankról van szó.

Nóra Nem is tudtam, hogy Krog... hogy éneke a Krogstad ügyvédnek köze van a Részvénybankhoz.

Rank Igen, kapott ott valami állásfélét. *(Lindénéhez)* Nem tudom, van-e ott lenni, maguknál is, ilyenféle ember, aki lihegve sűrűg-forog, hogy valami erkölcsi rothadást szimatoljon ki, s az illetőt aztán előnyös állásában megfigyelés alatt tartsa. Az egészségesek meg szépen kinnrekednek.

Lindéné De hát a betegek jobban rá is szorulnak, hogy belül legyenek.

Rank *(megrántja a vállát)* Igen, épp ez az... Ez az a szemlélet, amely a társadalmat kórházzá teszi.

Nóra *(gondolataiba merülve halkán fölnevet, s összecsapja a kezét)*

Rank Mit nevet ezen? Tudja voltaképpen, mi az a társadalom?

Nóra Mi közöm nekem ahhoz az unalmas társadalomhoz? Valami egész máson nevettem... valami szörnyű mulatságos dolgon. Mondja csak, Rank doktor, a Részvénybank alkalmazottai, azok most már mind Torvaldtól függenek majd?

Rank Ez az, amit olyan szörnyű mulatságosnak talál?

Nóra *(mosolyog s dúdol)* Azt csak hagyja rám, hogy mit! *(Föl-le sétál a szobában)* Igen, mégiscsak kimondhatatlan kellemes dolog, ha az ember meggondolja, hogy mi... hogy Torvald jó néhány emberre ilyen befolyást szerzett. *(Kibúgza a zacsokot a zsebéből)* Rank doktor, szabad egy kis mandulás csókot?

Rank Lám, lám, mandulás csók. Azt hittem, tilos áru ebben a házban.

Nóra Igen, de ezt Krisztinától kaptam.

Lindéné Mit? Éntőlem?

Nóra Na, na, na! Ne ijedj meg úgy. Nem tudhattad, hogy Torvald megtiltotta. Aggódik – tudod, hogy elromlik

tőle a fogam. De mit, egyetlenegyszer! Nem igaz, Rank doktor? Parancsoljon. (*Egy süteményt nyom a szájába*) És te is, Krisztina. S én is csak egyet ... vagy legföljebb kettőt. (*Megint sétálgat*) Na, most aztán igazán mérhetetlenül boldog vagyok. Egyetlenegy dolog van még a világon, amiben ugyanilyen határtalan élvezetem telne.

Rank Nos? És mi az?

Nóra Valami, amit mérhetetlen élvezet lenne kimondanom, ha Torvald is hallaná.

Rank És miért nem mondhatja?

Nóra Nem, nem, nem szabad, csúnya.

Lindéné Csúnya?

Rank Igen, akkor nem tanácsos. De köztünk ... Mi az, amit olyan nagy kedve lenne kimondani, ha Helmer is hallaná.

Nóra Olyan mérhetetlen kedvem volna azt mondani, hogy a kutya mindenségit!

Rank Maga hóbortos.

Lindéné De az istenért, Nóra!

Rank Mondja. Itt van.

Nóra (*eldugja a mandulászacsokót*) Pszt, pszt, pszt.

Helmer (*kabát a karján, kalap a kezében, a szobájából*)

Nóra (*elébe megy*) Nos, kedves Torvald, megszabadultál tőle?

Helmer Igen, elment.

Nóra Hadd mutatlak be. Ez itt Krisztina, aki feljött a városba.

Helmer Krisztina?... Bocsánat, nem is tudom...

Nóra De kedves Torvald; Lindéné, Linde Krisztina.

Helmer Ja, vagy úgy. Nyilván gyermekkori barátnöje a feleségemnek.

Lindéné Igen, ismertük egymást annak idején.

Nóra S képzeld el, most azért tette meg ide a hosszú utazást, hogy beszéljen veled.

Helmer Hogy értsem ezt?

Lindéné Tulajdonképpen nem is...

Nóra Krisztina ugyanis olyan határtalanul ügyes az irodai munkában, s olyan módfelett nagy kedve volna egy kiváló férfi vezetése alá kerülni, s még többet tanulni, mint amit tud...

Helmer Nagyon okosan, asszonyom.

Nóra S amikor meghallotta, hogy te bankigazgató lettél... sürgöny érkezett erről – ahogy tudott, rögtön ide utazott... Ugye, Torvald, a kedvemért tehetnél valamit Krisztina érdekében?

Helmer Igen, ez egyáltalán nem lehetetlen... Asszonyom nyilván özvegy.

Lindéné Igen.

Helmer És van gyakorlata az irodai ügyvitelben?

Lindéné Igen, meglehetősen.

Helmer Nos, akkor igen nagy a valószínűsége, hogy tudok egy állást szerezni.

Nóra (*tapsol*) Látod; látod!

Helmer Szerencsés pillanatban érkezett, asszonyom.

Lindéné Ó, hogy is köszönjem meg?

Helmer Egyáltalán nem kell megköszönnie. (*Fölbúzza a kabátját*) De ma megbocsát...

Rank Várj; veled megyek. (*Behozza a bundáját a belépőből, a kályhánál megmelegíti*)

Nóra Ne maradj el soká, kedves Torvald.

Helmer Egy órára; nem többre.

Nóra Te is mégy, Krisztina?

Lindéné (*fölvesszi a kabátját*) Igen, el kell mennem szobát néz-nem.

Helmer Akkor talán együtt mehetünk egy darabon.

Nóra (*segít Lindénének*) Milyen bosszantó, hogy ilyen szorosan vagyunk, de lehetetlen, hogy...

Lindéné Á, hová gondolsz! Isten veled, kedves Nóra. Köszönet mindenért.

Nóra Isten veled addig is. De estére természetesen megint

eljössz. S maga szintén, Rank doktor. Micsoda? Hogyha az egészsége engedi? Hát persze hogy engedi, csak bugyolálja be jól magát.

Beszélgetve mennek ki az előszobába, kint a lépcsőn gyermekhangok ballatszanak

Nóra Itt vannak, itt vannak! *(Kifut, ajtót nyit. Anne-Marie, a dajka jön a gyermekekkel)* Gyertek be, gyertek! *(Lebajol megcsókolja őket)* Ó, ti édes, áldott teremtesek!... Látod, Krisztina... hát nem szépek?

Rank Ne tereferéljünk itt a léghuzatban!

Helmer Jöjjön, Lindéné, itt más, mint anya, ki nem bírja.

Rank doktor, Helmer és Lindéné lemennek a lépcsőn, a dajka bejön a szobába a gyerekekkel, Nóra szintén, közben becsukja az előszobaajtót

Nóra Milyen frissek és virgoncak vagytok. És milyen piros lett a kis arcotok! Mint az alma vagy a rózsa.

A gyerekek a következő jelenet alatt vele egyszerre, összevissza beszélnek

Olyan jól mulattatok? De hisz ez nagyszerű. Á igen; Emmyt is, Bobot is megszánkóztattad? Micsoda, egyszerre mind a kettőt! Nahát, te ügyes fiú vagy, Ivar. Add ide, hadd fogjam egy kicsit, Anne-Marie. Én édes kis babáskáim! *(Fölveszi a legkisebb babagyereket, s táncol vele)* Igen, igen, mama Bobbal is táncol majd. Micsoda? Hólabdázatok? Ja, de kár, hogy nem voltam veletek. Nem, nem; magam akarom levetköztetni őket, Anne-Marie. Igen, engedd meg; olyan mulatságos. Menj be addig; olyan átfázottnak látszol. A kályhán ott van a kávé.

A dajka bemegy a bal oldali szobába, Nóra leszedi a gyerekek felsőrubáját és szétdobálja, közben bagyja, hogy megséljenek, s egymás szájából vegyék ki a szót

Vagy úgy? Szóval egy nagy kutya, az futott utánatok? De nem harapott? Nem, a kutyák nem harapják meg a szép, kicsi, babagyerekeket. Nem szabad a csomagokba bekukucskálni, Ivar! Hogy az micsoda? Azt kéne még csak tudnotok. Nem, nem; valami csúnya. Úgy? Játsszunk? Mit játszunk? Bújócskát? Jó, játszunk bújócskát. Bob bújék először. Én? Jó, bújok először én.

Nóra és a gyerekek nevetés, ujjongás közt játszanak a szobában s a szomszédos, jobb oldali helyiségben. Nóra végül is az asztal alá bújik; a gyerekek beviharzanak, keresik, de nem tudják megtalálni. Nóra tompa nevetése hallatszik, azok az asztalhoz rohannak, fölemelik a terítőt, meglátják. Viharos ujjongás. Nóra előmászik, mintha meg akarná ijeszteni őket, újabb ujjongás. Közben kopogás a bejárati ajtón, senki sem veszi észre, az ajtó kinyílik s Krogstad ügyvédet látni; vár egy kicsit; a játék folytatódik

Krogstad Bocsánat, Helmerné asszony...

Nóra *(tompán kiáltással megfordul, s félig fölugrik)* Ah! Mit akar?

Krogstad Bocsánat; a külső ajtó úgy volt csak behúzva; valaki elfelejthette bezárni.

Nóra *(fölemelkedik)* Az uram nincs itthon, Krogstad úr.

Krogstad Tudom.

Nóra Igen... akkor mit akar itt?

Krogstad Egypár szót váltani magával.

Nóra Ve...? *(A gyerekekhez halkan)* Menjetek be Anna-Marie-hoz. Micsoda? Nem, az idegen ember nem bántja mamát. Majd ha elmegy, játszunk megint. *(Bekíséri a gyerekeket, s becsukja utánuk az ajtót)*

Nóra *(nyugtalanul, feszülten)* Velem akar beszélni?
 Krogstad Igen, magával.
 Nóra Ma? De hiszen még nincs itt a hónap elseje.
 Krogstad Nem, ma karácsony este van. Magától függ, milyen karácsony estéje lesz.
 Nóra Mi az, mit akar? Ma egyáltalán nem tudok...
 Krogstad Erről egyelőre ne csevegjünk. Másról van szó. Csak van egy pillanatnyi ideje.
 Nóra Ó igen; bizonyára; van, bár...
 Krogstad Akkor jó. Beültem az Olsen vendéglőbe, s láttam az urát, amint átment az utcán.
 Nóra Úgy van.
 Krogstad Egy hölgygel...
 Nóra Na és?
 Krogstad Szabadna megkérdezni: nem Lindéné volt az a hölgy?
 Nóra De igen.
 Krogstad Most jött a városba?
 Nóra Igen, ma.
 Krogstad Jó barátnője, ugye?
 Nóra Igen, az. De nem látom be...
 Krogstad Én is ismertem valamikor.
 Nóra Tudom.
 Krogstad Úgy, szóval hallott erről? Gondoltam. Nos, megkérdezhetem-e kurtán és kereken: kap Lindéné állást a Részvénybankban?
 Nóra Honnét veszi Krogstad úr a merészséget, hogy engem kifaggasson. Maga, férjem egyik alárendeltje? De minthogy kérdi, hát tudja meg, igen, Lindénének lesz állása, s én vagyok az, aki beszéltem az érdekében, Krogstad úr. Most már tudja.
 Krogstad Akkor hát helyesen következtettem.
 Nóra *(fől-alá jár a szobában)* Az embernek végre is van egy pici befolyása, azt hiszem. Azért, mert asszony valaki, még nem jelenti azt... Hanem egy alárendelt viszony-

ban levő embernek igazán óvakodnia kellene, Krogstad úr, hogy megbántson valakit, akinek... hm...
 Krogstad ...befolyása van.
 Nóra Pontosan.
 Krogstad *(megemeli a hangját)* Helmer né asszony, lesz olyan szíves ezt a befolyást az én javamra értékesíteni?
 Nóra Micsoda, mire gondol?
 Krogstad Lesz olyan szíves és tesz róla, hogy alárendelt állásmat a bankban megtarthassam?
 Nóra Mit jelentsen ez? Ki gondol arra, hogy az állását elvegye?
 Krogstad Eh, előttem fölösleges a tudatlant játszania. Tudom én azt, hogy a barátnőjének nem lenne kellemes, ha belém botolna; és azt is értem már, kinek köszönhetem, hogy elüldöznek.
 Nóra De biztosítom...
 Krogstad Kereken kimondom; most még van idő, s én azt tanácsolom, használja föl a befolyását, s akadályozza meg ezt a dolgot.
 Nóra De Krogstad úr, nekem egyáltalán nincs semmi befolyásom.
 Krogstad Nincs? Úgy rémlik, épp maga mondta az imént...
 Nóra Azt természetesen egyáltalán nem úgy kell érteni. Honnét is veszi, hogy nekem ilyenféle befolyásom lenne az uramra.
 Krogstad Eh, ismerem én az urát diákkorunkból. Nem hiszem, hogy a bankigazgató úr szilárdabb jellem, mint más férjek.
 Nóra Ha sértőn beszél az uramról, kiutasítom.
 Krogstad Asszonyom, maga nagyon is bátor.
 Nóra Nem tartok többé magától. Csak az újéven legyünk túl, hamarosan kint vagyok ebből a dologból.
 Krogstad *(több önuralommal)* Ide hallgasson, asszonyom, ha szükséges, én is életre-halálra harcolok ám, hogy a kis állásom a bankban megtarthassam.

Nóra Látom.

Krogstad És nem csupán a fizetésemért; azzal törődöm a legkevesebbet. Van itt valami más... Nos, mondjuk kil... A dolog így áll. Mint mindenki, természetesen maga is tudja, hogy egyszer, évekkkel ezelőtt, meggondolatlanságot követtem el.

Nóra Azt hiszem, hallottam valami ilyet.

Krogstad A dolog nem került bíróság elé; de azóta minden út bezárult előttem. Így adtam magam azokra az üzletekre, amelyekről maga is tud. Valamit csak meg kellett ragadnom, s merem mondani, nem én voltam a legrosszabb. Most azonban ki kell keverednem ebből. A fiaim nőnek; őmiattuk annyi polgári tisztességet kell visszaszereznem, amennyit lehet. Ez az állás volt az első lépcsőfok, s a férje most le akar söpörni erről a lépcsőről, úgy, hogy megint lent csücsüljek a sárban.

Nóra De az isten szerelmére, Krogstad úr, énnekem egyáltalán nincs módom rá, hogy segítek.

Krogstad Azért, mert nem akarja, nekem azonban vannak eszközeim, hogy kényszerítsem.

Nóra Csak nem akarja elmondani az uramnak, hogy tartozom magának?

Krogstad Hm; s ha elmondanám?

Nóra Gyalázatos cselekedet lenne. *(Sírással a torkában)* A titkot, amely az örömem és büszkeségem, ilyen csúf, otromba módon kéne megtudnia magától. A legszörnyűbb kellemetlenségnek tenni ki.

Krogstad Pusztán kellemetlenségnek?

Nóra *(hevesen)* De csak tegye; magának lesz a legrosszabb. Az uram meglátja legalább, miféle ember maga, s akkor aztán igazán nem tarthatja meg az állását.

Krogstad Azt kérdeztem, pusztán házi kellemetlenség – amitől tart?

Nóra Ha az uram megtudja, természetesen rögtön kifizeti, ami még hátra van, s nincsen több közünk egymáshoz.

Krogstad *(egy lépéssel közelebb lép)* Hallja-e, Helmerné asszony; magának vagy nincs túl erős emlékezete, vagy nem nagyon járatos az üzleti életben. Majd beavatom kissé a dolgokba.

Nóra Hogy érti ezt?

Krogstad Amikor a férje beteg volt, maga eljött hozzám, s ezerkétszáz tallért kért kölcsön.

Nóra Nem ismertem senki mást.

Krogstad Én megígértem, hogy megszerzem azt az összeget...

Nóra Meg is szerezte.

Krogstad Megígértem, hogy megszerzem az összeget bizonyos feltételek mellett. Akkoriban annyira elfoglalta az ura betegsége, s oly mohón kívánta azt az útiköltséget, hogy azt hiszem, nem sokat törődött a mellékkörülményekkel. Épp ezért nem lesz fölösleges emlékeztetnem rá. Nos, én megígértem, hogy megszerzem a pénzt, egy adóslevél ellenében, amelyet én szerkesztettem.

Nóra Igen, s amelyet én aláírtam.

Krogstad Úgy van. De néhány sort fűztem még hozzá, amelyben atyja jótáll a pénzért. Ezt atyjának kellett volna aláírnia.

Nóra Kellett volna?... Hisz aláírta.

Krogstad Én a dátum helyét szabadon hagytam; atyjának magának kellett volna rávezetnie, melyik nap írta alá. Emlékszik erre, asszonyom?

Nóra Igen, úgy hiszem.

Krogstad Épp ezért át is adtam az adóslevelet, hogy elküldhesse postán az atyjának. Nem így volt?

Nóra De.

Krogstad S ezt maga természetesen rögtön meg is tette, mert hisz öt-hat nappal utána már el is hozta nekem az adóslevelet, atyja aláírásával. Így fölvehette az összeget.

Nóra Nos igen; nem törlesztettem rendesen?

Krogstad Igen, meglehetősen. De hogy visszatérjünk arra, ami-

ről beszéltünk – azok alighanem nehéz idők voltak a maga számára, asszonyom?

Nóra Nehezek.

Krogstad Atyja, úgy hiszem, nagy betegen feküdt.

Nóra Halálos betegen.

Krogstad S meg is halt nemsokára?

Nóra Igen.

Krogstad Mondja, Helmer né asszony, vissza tudna emlékezni atyja halála napjára? Úgy értem; a hónap melyik napján történt?

Nóra Papa szeptember huszonkilencedikén halt meg.

Krogstad Úgy van. Tudakozódtam utána. Épp ezért: *van* itt egy különös dolog, amelyet sehogy sem tudok megmagyarázni magamnak.

Nóra Különös dolog? Nem tudom...

Krogstad Az a különös, asszonyom, hogy atyja három nappal halála után írta alá az adóslevelet.

Nóra Hogyhogy? Nem értem.

Krogstad Atyja szeptember huszonkilencedikén halt meg. De nézzen ide. Október másodikáról keltezte az aláírását. Nem különös ez?

Nóra *(hallgat)*

Krogstad Feltűnő az is, hogy az október másodikán szó és az évszám nem atyja keze írása, hanem olyan kézé, amelyet mint hogyha ismernék. Nos, ezt még meg lehet magyarázni. Atyja elfelejtette az aláírását keltezni, és így valaki más írhatta oda találmra, aki még nem tudott a halálesetről. Ebben nincs semmi rossz. A név-aláírás, az a lényeges. És az, ugye, eredeti, Helmer né asszony? Az valóban az atyjáé, ő maga írta ide a névét?

Nóra *(rövid ballgatás után hátraveti a fejét, s dacosan néz rá)* Nem, nem úgy volt. Én írtam oda a papa nevét.

Krogstad Tudja-e, asszonyom, hogy ez veszélyes vallomás?

Nóra Ugyan miért? Hamarosan megkapja a pénzét.

Krogstad Tehetek föl egy kérdést – mért nem küldte el az írást az atyjának?

Nóra Lehetetlen volt. Hisz a papa betegen feküdt. Ha az aláírását kértem volna, azt is meg kellett volna mondanom, mire használom föl a pénzt. De hiszen olyan beteg volt, nem mondhattam meg neki, hogy férjem élete veszélyben van.

Krogstad Akkor okosabban tette volna, ha föladja a külföldi út tervét.

Nóra Az is lehetetlen volt. Hisz annak az útnak az uram életét kellett megmentenie. Azt nem adhattam föl.

Krogstad S azt nem gondolta meg, hogy ez csalás velem szemben?

Nóra Ez a gondolat föl sem merülhetett. Egyáltalán nem is törődtem magával. Ki nem állhattam magát a sok rideg akadékoskodása miatt, holott tudta, milyen súlyos az uram állapota.

Krogstad Helmer né asszony, magának nyilván nincs világos fogalma arról, mi az voltaképp, amit elkövetett. Én azonban megmondhatom, hogy amit én követtem el, s ami egész polgári helyzetemet tönkretette, sem több, sem rosszabb nem volt.

Nóra Maga? Azt akarja elhíttetni velem, hogy valami bátor tette szánta el magát, csak hogy a felesége életét megmentse?

Krogstad A törvény nem kérdi az indokot.

Nóra Akkor az nagyon rossz törvény lehet.

Krogstad Rossz vagy sem – ha én ezt az írást a törvényszéken felmutatom, magát a törvények értelmében elítélik.

Nóra Márpedig ezt én nem hiszem el. Egy lánynak ne lenne joga, hogy öreg, halálos beteg atyját az aggodalomtól s a bánattól megóvja? Egy asszonynak ne lenne joga férje életét megmenteni? Én nem ismerem a törvényt olyan alaposan; de biztos vagyok benne, hogy valahol ott van benne, hogy az ilyesmi megengedhető. És erről

magának ne volna tudomása, magának, aki jogvégzett ember? Rossz jogász lehet, Krogstad úr.

Krogstad Meglehet. De az üzleti ügyekhez, az olyanokhoz, mint a kettőnké – ugyebár elhiszi, hogy értek? Tegyen, ahogy jónak látja. De azt megmondom: ha még egyszer kitaszítanak, maga is a társaságomban lesz. *(Köszön s el az előszoba felé)*

Nóra *(egy ideig tűnődve áll, fölveti a nyakát)* Eh mit! Csak hogy megjesszen! Olyan együgyű azért nem vagyok. *(A gyerekek ruhadarabjait kezdi összeszedni, de csakbamar abbahagyja)* De ha? ... Nem... lehetetlen! Hiszen szeretetből csináltam.

Gyerekek *(a bal oldali ajtóban)* Mama, most már elment az idegen ember.

Nóra Igen, igen, tudom. De ne beszéljetez arról az idegen emberről senkinek. Halljátok? Még papának sem!

Gyerekek Nem, mama. De most játszol megint?

Nóra Nem, nem, most nem.

Gyerekek De mama, hisz megígérted.

Nóra Igen; de most nem bírok. Menjetek csak be; annyi a dolgom. Menjetek be, menjetek be, édes, drága kis gyerekeim. *(Óvatosan betuszkolja őket a szobába, s becsukja utánuk az ajtót. A díványra ül, bímzést vesz elő, néhány öltést tesz, de csakbamar megáll)* Nem! *(Odadobja a bímzést, fölkel, az előszobaajtóhoz megy s kikiált)* Helén, hozza be a fát! *(A bal oldali asztalhoz megy, kinyitja az asztalfiókot; azután megtorpan)* Nem, ez teljesen lehetetlen!

A szobalány *(a karácsonyfával)* Hová tegyem, asszonyom?

Nóra Ide, a szoba közepére.

Szobalány Hozzak még be valamit?

Nóra Nem, köszönöm, ami kell, itt van. *(A szobalány felállítja a fát és kimegy. Nóra a karácsonyfa díszítésével foglalkozik)* Ide gyertyák – ide díszek. – Az az utálatos ember! Szamárság, szamárság, szamárság! Nincs itt

semmi hiba. A karácsonyfának szépnek kell lennie. Mindent meg akarok tenni, ami teneked, Torvald, örömet szerez; énekelni, táncolni fogok... *(kintről jön, egy csomó irat a hóna alatt)*

Helmer Ó, máris itt vagy?

Nóra Igen, volt itt valaki?

Helmer Itt? Nem.

Nóra Különös. Krogstadot láttam, amint kiment a kapun.

Helmer Úgy? Igaz is, Krogstad itt volt egy pillanatra.

Nóra, látom rajtad, hogy itt volt, s megkért, szólj egy jó szót az érdekében.

Nóra Igen.

Helmer S mintha a magad kezdeményezéséből tennéd? El kellett volna hallgatnod, hogy itt volt. Ezt kérte, ugye?

Nóra Kérte, Torvald, de...

Helmer Nóra, Nóra... És te belementél ebbe? Hogy egy ilyen emberrel tárgyalj, ígéretet tégy neki, azonkívül még olyat is mondj nekem, ami nem igaz.

Nóra Ami nem igaz?

Helmer Azt mondtad, hogy nem volt itt senki. *(Megfenyegeti az újjával)* Máskor ne csináljon ilyet az én kis énekesmadaram. Egy énekesmadárnak legyen tiszta a csőre, úgy csicseregjen; s ne hallasson hamis hangokat. *(Átfonja a derekát)* Ugye, így kell annak lenni? Tudom én azt. *(Elereszt)* S többet egy szót se erről. *(A kályha elé ül)* Ó, milyen jó meleg és otthonos itt. *(Lapoz egy kicsit az irataiban)*

Nóra *(a karácsonyfával foglalkozik, egy kis szünet után)* Torvald!

Helmer Igen.

Nóra Én olyan kimondhatatlanul örülök Stenborgék holnaputáni jelmezbáljának.

Helmer Én meg kimondhatatlanul kíváncsi vagyok, hogy milyen öltözetrel lepsz meg.

Nóra Jaj, ez buta história.

Helmer Nos?

Nóra Nem tudok megfelelő ruhát találni, olyan együgyű, semmitmondó mind.

Helmer Erre a belátásra jutott a kis Nóra?

Nóra *(a férje széke mögött, karja a széke báján)* Nagyon sok a dolgod, Torvald?

Helmer Ó...

Nóra Miféle írárok ezek?

Helmer Bankügyek.

Nóra Máris?

Helmer A lelépő vezetőséggel teljhatalmat adattam magamnak, hogy a szükséges személyzeti és üzleti változtatásokat végrehajthassam. A karácsony hetét erre kell felhasználnom. Újévre mindennek rendben kell lennie.

Nóra Ez a szegény Krogstad tehát ezért...

Helmer Hm...

Nóra *(előrébb hajol a széke támlája fölött, Helmer baját borzogatja)* Ha nem volna olyan sürgős munkád, egy kimondhatatlanul nagy szívességre kértelek volna meg, Torvald.

Helmer Hadd hallom. Mi az?

Nóra Nincs senkinek olyan finom ízlése, mint neked, s én úgy szeretném, ha jól festenék a jelmezbálon, Torvald. Nem foglalkozhatnál velem, hogy eldöntsük, mi legyenek, s hogy csináljuk meg a jelmezet?

Helmer Ahá, a kis makacs bajban van, s megmentőt keres.

Nóra Igen, Torvald, ha nem segítsz, nem tudok semmit se kisütni.

Helmer Jó, jó; majd gondolkozom a dolgon; kitalálunk valamit.

Nóra Milyen kedves tőled. *(Megint a karácsonyfához megy, szűnet)* Szépen érvényesülnek ezek a piros díszek... De mondd csak, igazán olyan rossz dolog, amit ez a Krogstad elkövetett?...

Helmer Hamis névalírás. El tudod képzelni, mit jelent ez?

Nóra S nem lehet, hogy szükségből tette?

Helmer Dehogynem, vagy mint sokan, meggondolatlanságból. Én nem is vagyok olyan szívtelen, hogy feltétlenül elítéljek egy embert egyetlen ilyen magában álló cselekedetért.

Nóra Ugye, Torvald!

Helmer Ha nyíltan megvallja bűnét, s elviseli a büntetést, nem egynek sikerül erkölcsileg megint talpra állnia.

Nóra A büntetést?

Helmer Krogstad azonban nem ezt az utat járta; ő különféle fogásokkal segített magán; ez az, ami erkölcsileg tönkretette.

Nóra Azt hiszed, hogy az ilyesmi...

Helmer Gondold csak el, hogy egy ilyen bűne tudatában szenvedő embernek mennyit kell hazudnia, színlelnie, tetetnie, mindenféle álarccal járnia a hozzá legközelebb állók közt, a tulajdon felesége és gyereke előtt. A gyerekek, ez a legveszedelmesebb, Nóra.

Nóra Miért?

Helmer Mert a hazugságnak ez a gőzköre a betegség anyagával fertőzi meg az otthon egész életét. Minden lélegzet, amelyet a gyermek egy ilyen házban szí, a gonosz csírájával van tele.

Nóra *(közelebb, mögötte)* Biztos vagy te ebben?

Helmer Ugyan, drágám, mint ügyvéd épp elégszer tapasztaltam ezt. Csaknem valamennyi korán elzúllott embernek hazug anyja volt.

Nóra Miért épp... anyja...

Helmer Leggyakrabban az anya rovására kell írni; az apák természetesen hasonló irányban hatnak; ezt minden jógászember nagyon jól tudja. Ez a Krogstad mégis évek óta jár-kezel az otthonában, és hazugsággal és képmutatással mérgezi meg a tulajdon gyermekeit. *(Kinyújtja kezét Nóra felé)* Épp ezért kell az én édes kis Nórámnak megígérnie, hogy nem beszél többet erről a dologról. A kezéd rá. Na, na, mi ez, nyújtsd csak a kezecskéd. Így lá.

- Ezek szerint megegyeztünk. Énnekem, biztosítlak, lehetetlen együtt dolgoznom vele. Én az ilyen ember közelében a szó szoros értelmében testi rosszulletet érzek.
- Nóra *(visszabúzza a kezét, s a karácsonyfa másik oldalára megy)*
Milyen meleg van itt. S nekem olyan sok még a dolgom.
- Helmer *(fölkel és összeszedi a papírjait)* Igen, nekem is igyekeznem kell, hogy ebéd előtt néhányat átolvassak még ezekből. A te jelmezeden is gondolkozom majd. S tán van is még valamim, amit arany papírban a karácsonyfára lehet akasztani. *(Kezét Nóra fejére teszi)* Én szép kis énekesmadaram. *(Bemegy a szobájába, s becsukja maga után az ajtót)*
- Nóra *(balkan, egy kis ballgatás után)* Á, mit, ez nincs is így! Lehetetlen, lehetetlennek kell lennie.
- Dajka *(a bal oldali ajtóban)* A kicsinyek olyan állhatatosan kérik, hogy a mamához bejöhessenek.
- Nóra Nem, nem, nem, ne engedd be őket. Légy te velük, Anne-Marie.
- Dajka Igen, asszonyom. *(Becsukja az ajtót)*
- Nóra *(sápadtan a rémülettel)* Elrontani a kicsinyeimet! Megmérgezni az otthonomat?.. *(Rövid szünet, fölveti a fejét)*
Nem, ez nem igaz! Amíg a világ világ, nem lehet igaz!